

Araştırma makalesi

Research article

Hemşirelik Öğrencilerinin COVID-19 Pandemisinde Yaşadıkları Korku ile Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

İlknur YAZICIOĞLU¹, Gülbeyaz CAN²

ÖZ

Amaç: Tanımlayıcı nitelikte olan bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemi sürecinde yaşadıkları korku ile hemşirelik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapıldı.

Gereç ve Yöntem: Çalışma bir Hemşirelik Yüksekokulu'nda 2020-2021 öğretim yılında öğrenim gören birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri olmak üzere toplam 324 öğrencinin gönüllü katılımı ile gerçekleştirildi. Gönüllü olan öğrencilerden onam alındıktan sonra öğrencilere Öğrenci Tanılama Formu, COVID-19 Korkusu Ölçeği ve Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği çevrimiçi ortamda uygulandı. Verilerin istatistiksel analizinde tanımlayıcı testler, Kolmogorov Smirnov testi, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis-H testi ve Spearman's Rho Korelasyon testi kullanıldı.

Bulgular: Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri incelendiğinde; çoğunun kadın (%77.8), bekar (%98.1), ailesiyle birlikte yaşadığı (%75.9) ve hemşirelik mesleğini isteyerek seçtiği (%86.1) belirlendi. Öğrencilerin COVID-19 pandemisine ilişkin korku düzeyi incelendiğinde kadın, çalışmayan, mesleğini isteyerek seçmemiş ve COVID-19 pozitif tanısı konan öğrencilerin korku düzeyinin diğer öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu; hemşirelik mesleğine yönelik tutumları incelendiğinde ise genel olarak olumlu tutuma sahip oldukları saptandı. COVID-19 korkusunun mesleki tutum ile ilişkisi incelendiğinde anlamlı bir ilişki bulunmadı.

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisine ilişkin orta düzeyde korku yaşadığı ve hemşirelik mesleğine yönelik tutumlarının olumlu olduğu saptandı.

Anahtar kelimeler: COVID-19, hemşirelik öğrencileri, korku, mesleki tutum, pandemi

ABSTRACT

Investigation of the Relationship Between Nursing Students' Fear Due To COVID-19 Outbreak and Their Attitudes Toward the Nursing Profession

Aim: This descriptive study was conducted to investigate the relationship between nursing students' fear due to the COVID-19 outbreak and their professional attitude.

Material and Methods: The study was carried out with the voluntary participation of 324 students, including 1st, 2nd, 3rd, and 4th grade students studying in a Nursing School in the 2020-2021 academic year. After obtaining consent forms from the volunteer students, The Student Identification Form, The COVID-19 Fear Scale, and The Attitude Scale towards the Nursing Profession were applied to the students online. The data was analyzed by descriptive tests, Kolmogorov Smirnov test, Mann Whitney U test, Kruskal Wallis-H test, and Spearman's Rho Correlation test.

Results: It was determined that most of the students were female (77.8%), single (98.1%), living with their family (75.9%), and willingly chose the nursing profession (86.1%). When the fear level of students regarding the COVID-19 pandemic was examined, it was determined that the fear level of students who were female, unemployed, did not choose their profession willingly, and were diagnosed as COVID-19 positive was higher than other students. Students' attitudes towards the nursing profession were determined to be generally positive. No significant relationship was found between fear of COVID-19 and professional attitude.

Conclusion: It was found that nursing students experienced moderate fear of the COVID-19 outbreak, and their professional attitudes were positive.

Keywords: COVID-19, fear, nursing students, pandemic, professional attitude

¹Araştırma Görevlisi, Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye, E-mail: ilknurycglu@gmail.com, Tel: 0216 626 10 50-2162, ORCID: 0000-0002-4789-2486

²Profesör, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, İstanbul, Türkiye, E-mail: gulbeyaz@istanbul.edu.tr, Tel: 0212 224 26 18-27251, ORCID: 0000-0002-5368-0893

Geliş Tarihi: 24 Temmuz 2022 Kabul Tarihi: 25 Mayıs 2023

Atıf/Citation: Yazıcıoğlu İ, Can G. Hemşirelik Öğrencilerinin COVID-19 Pandemisinde Yaşadıkları Korku İle Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2023;10(3):282-290 DOI: 10.31125/hunhemsire.1410379

GİRİŞ

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ilk vakanın görülmesinin ardından tüm dünyaya yayılan COVID-19 tüm insanlığı birçok açıdan etkilemiştir¹. Yeni koronavirüs salgınının bireylerin fiziksel sağlığı üzerindeki etkileri tüm dünyada ilgi odağı olurken, salgının ruh sağlığı üzerindeki etkileri de önemini korumuştur. COVID-19'un hızlı bir şekilde yayılması, ölümcül sonuçlar meydana getirmesi ve bulaşı azaltmak amaçlı alınan birçok tedbir (ev karantinası, sosyal mesafe, seyahat kısıtlamaları vb.) hem ülkemizdeki hem de diğer ülkelerdeki insanların ruh sağlığını olumsuz etkilemesi yönüyle risk oluşturmıştır².

COVID-19, birçok ülkede görülen yaygınlığı, bulaşıcı yapısı ile ilişkili mortalite ve morbidite oranı ve daha önce görülmemiş bir hastalık olmasıyla alışılmış baş etme yöntemlerini etkisiz kılmış ve tüm dünyadaki sağlık çalışanları üzerinde emsali görülmemiş bir yük oluşturmuştur. Bilgi, beceri ve mesleki uzmanlıklarıyla sağlık sisteminin vazgeçilmez bir parçası olan hemşireler bu süreçte artan iş yükü, yoğun stres ve enfekte olma riski ile zor kararlar almayı gerektiren ağır koşullar altında sağlık bakım hizmeti sunmaya devam etmiştir³⁻⁸. Bu kapsamda Tura ve Erden'in (2022) yaptığı çalışmada hemşirelik öğrencilerinin yaklaşık yarısı hemşirelik mesleğini; özellikle pandemi döneminde özverili ve yoğun olarak gerçekleştirilmesi sebebiyle sorumluluk gerektiren profesyonel bir meslek olarak gördüklerini belirtmiştir⁹.

Geleceğin hemşireleri olan öğrenci hemşireler de COVID-19 pandemisinden derinden etkilenmiştir. Hemşirelik öğrencileri COVID-19 salgını ile ilişkili artan korku, kaygı ve stres duygudurumlarıyla baş etmekte zorlandıklarını ve bu durumun eğitim süreçlerine olumsuz yansıdığı belirtilmiştir¹⁰. Uygulamalı derslerin son derece önem taşıdığı bir bölüm olan hemşirelik bölümünde pandemiden dolayı klinik uygulamaların yapılamaması öğrencilerin klinik becerilerini geliştirmede yetersiz kalmaktan endişe duymasına sebep olmuştur^{10,11}. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin COVID-19 korkusunun ortalama düzeyde olduğu saptanmıştır¹². Başka bir çalışmada ise hemşirelik öğrencilerinin koronavirüs korku düzeyi yüksek bulunmuştur¹³. Aynı çalışmada öğrencilerin %94.4'ü öğrenme süreçlerinin ve %91.3'ü ders çalışma durumlarının etkilendiğini, %71.4'ü öğrenme gereksinimlerinin karşılanmadığını belirtmiştir¹³. Ülkemizdeki birçok üniversitede öğrencilere psikososyal desteğin sağlanması amacıyla çalışmalar yapılmıştır^{14,15}. Bu çalışmaların sürdürülmesi ve yeterli imkana sahip olmayan öğrencilerin herkesle eşit şartlarda eğitim alması sağlanmalıdır¹⁰.

Literatürde COVID-19 pandemisi ile hemşirelik öğrencilerinin eğitimi arasındaki ilişki çokça yer alırken, hemşirelik öğrencilerinin pandemi ile hemşirelik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkiye dair çalışmalar sınırlıdır^{9,10,12}. Mevcut çalışmalara bakıldığında, hemşirelik son sınıf öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin kendilerine veya ailesine zarar gelebileceğinden endişe ettikleri için COVID-19 kliniklerinde çalışmak istemedikleri belirlenmiştir⁹. Öğrencilerin ileride yapacakları mesleğe

yönelik olumlu tutum ve görüşlere sahip olması, başarılı bir iş hayatının sürdürülmesinde ve mesleğin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır¹⁶. Ayrıca mesleği kendine uygun bulmanın çalışma motivasyonunu ve mesleki bağlılığı olumlu açıdan etkilediği bilinmektedir¹⁷. Dolayısıyla hemşirelik mesleğinin niteliklerine uygun ve hemşireliğe yönelik olumlu tutuma sahip öğrencilere gereksinim vardır. Öğrencilerin mesleki tutumlarının incelenmesi, olumlu tutum sağlanmasına yönelik uygulamaların yapılması açısından önemlidir^{18,19}.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisine ilişkin korkusu ile gelecek meslekleri olan hemşireliğe yönelik tutumlarının ve aralarındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlandı. Araştırmanın soruları "Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisine ilişkin korkusu ile hemşirelik mesleğine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?", "Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 pandemisine ilişkin korkusu ile tanıtıcı özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" ve "Hemşirelik öğrencilerinin, hemşirelik mesleğine yönelik tutumları ile tanıtıcı özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" olarak belirlendi.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu araştırma tanımlayıcı tipte bir çalışmadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini bir Hemşirelik Yüksekokulu'nda 2020-2021 öğretim yılında öğrenim gören birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri olmak üzere toplam 380 öğrenci hemşire oluşturdu. Araştırmada örnekleme yöntemi kullanılmayıp evrenin tamamına ulaşılmaya çalışıldı. İnternetin erişim problemleri, bazı öğrencilere telefonla ulaşamama ve araştırmaya katılmaya gönüllü olmama sebeplerinden ötürü araştırma 324 öğrenci hemşire ile tamamlandı. Evrenin %85.3'üne ulaşıldı.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin elde edilmesinde Öğrenci Tanılama Formu, COVID-19 Korkusu Ölçeği ve Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği kullanıldı.

Öğrenci Tanılama Formu

Araştırmaya katılan öğrencilere sorulmak üzere 12 sorudan oluşan öğrenci tanılama formu araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlandı^{12,19,20}. Form içeriğinde öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, sınıfı, herhangi bir işte çalışma durumu, hemşirelik mesleğini isteyerek seçip seçmeme durumuna ilişkin sorular bulunmaktadır.

COVID-19 Korkusu Ölçeği

Ahorsu ve arkadaşları tarafından 2020 yılında COVID-19 salgınının insanlar üzerindeki psikolojik etkisini saptamak amacıyla geliştirilen ölçek 5'li likert tipte olup 7 maddeden oluşmaktadır²¹. Tek boyuttan oluşan ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Her bir madde için "Kesinlikle katılmıyorum" yanıtına "1", "Katılmıyorum" yanıtına "2", "Kararsızım" yanıtına "3", "Katılıyorum" yanıtına "4", "Kesinlikle katılıyorum" yanıtına "5" puan verilmektedir. Ölçekten en az 7, en çok 35 puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanın artması COVID-19 salgınına yönelik korkunun

artması anlamına gelmektedir. Ölçeğin Satıcı ve ark. tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış ve Cronbach's Alpha katsayısı 0.85 bulunmuştur². Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı 0.89 bulundu.

Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği

Çoban ve Kaşıkçı tarafından 2010 yılında hemşirelik mesleğine yönelik tutumların ölçümünde kullanılmak üzere geliştirilmiştir²². Ölçek; "Hemşirelik Mesleğinin Özellikleri", "Hemşirelik Mesleğini Tercih Etme Durumu" ve "Hemşirelik Mesleğinin Genel Durumuna İlişkin Tutum" alt boyutlarından oluşmakta olup toplamda 40 soru içermektedir. Ölçek likert tipinden oluşmuş ve her ifade için 1'den 5'e kadar puanlama yapılmıştır. Her bir madde için "hiç katılmıyorum" cevabına "1", "az katılıyorum" cevabına "2", "orta derecede katılıyorum" cevabına "3", "çok katılıyorum" cevabına "4" ve "tamamen katılıyorum" cevabına "5" puan verilmiştir. Ölçeğin 21., 23., 25., 26., 28., 30., 34., ve 38. maddeleri için tersten puanlama yapılmıştır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 40 iken maksimum puan 200'dür. Ölçekten alınan toplam puanın 120'nin üzerinde olması; 1. alt boyuttan 54 puan ve üzerinde olması; 2. alt boyuttan 39 puan ve üzerinde olması; 3. alt boyuttan 27 puan ve üzerinde olması hemşirelik mesleğe yönelik olumlu tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Çoban ve Kaşıkçı tarafından yapılan çalışmasında Cronbach Alpha katsayısı 0.91; bu çalışmada ise 0.90 olarak bulundu.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırma verileri Temmuz 2020-Ağustos 2020 tarihleri arasında araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere Google Forms aracılığıyla oluşturulan veri toplama formları çevrimiçi ortamda iletilerek toplandı. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere ilk olarak aydınlatılmış onam formu sunuldu ve kabul eden öğrenciler veri toplama formlarını doldurdu. Formlarının doldurulması ortalama 15-20 dakika sürdü.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 25 paket programı kullanıldı. Tanımlayıcı veriler frekans, ortalama ve standart sapma; ölçeklerin güvenirliği ise Cronbach's Alpha testi ile değerlendirildi. Yaş, COVID-19 Korku Ölçeği, HMYTÖ ve alt boyutlarından elde edilen verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirildi. Veriler normal dağılıma uygun olmadığından ($p < 0.05$) verilerin analizinde, iki grup arasındaki karşılaştırmalarda Mann Whitney U testi; ikiden fazla grup arasındaki karşılaştırmalarda Kruskal Wallis-H testi; iki puanın arasındaki ilişki için Spearman's Rho Korelasyon testi kullanıldı. Veriler değerlendirilirken güven aralığı %95, istatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın etik yönden uygunluğunun değerlendirilmesi için bir üniversitenin etik kurulundan 2020/07-01 nolu etik kurul onayı ve çalışmanın ilgili üniversitede gerçekleştirilebilmesi için kurum izni alındı. COVID-19 Korkusu Ölçeği' nin bu çalışmada kullanılabilmesi için ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapan Begüm Satıcı' dan, Hemşirelik Mesleğine

Yönelik Tutum Ölçeği'nin kullanılabilmesi için ölçek sahibi Gülay İpek Çoban'dan yazılı izin ve araştırmaya katılan öğrencilerden aydınlatılmış onam alındı.

Araştırmanın Sınırlıkları

Araştırmanın tek merkezde yürütülmesinden kaynaklı sonuçlar yalnızca araştırmanın yapıldığı Hemşirelik Yüksekokulundaki öğrencilerin görüşlerini yansıtmaktadır, bu durum araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

BULGULAR

Çoğu kadın öğrenci olan katılımcıların %32.1'inin 4. sınıf öğrencisi olduğu, %86.1'inin (n=279) hemşirelik mesleğini isteyerek seçtiği, %75.9'unun (n=246) ailesi ile yaşadığı, %18.8'inin (n=61) bir işte çalıştığı, %6.2'sinin (n=20) kronik hastalığı olduğu ve %83'ünün (n=269) sağlık güvencesi olduğu saptandı (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı

Özellikler	\bar{X}	$\pm SS$
Yaş (yıl)	21.37 (Min.-Maks: 19-33)	2.07
	n	%
Cinsiyet		
• Kadın	252	77.8
• Erkek	72	22.2
Eğitim görülen sınıf		
• 1.Sınıf	54	16.7
• 2.Sınıf	82	25.3
• 3.Sınıf	84	25.9
• 4.Sınıf	104	32.1
Medeni durum		
• Evli	6	1.9
• Bekar	318	98.1
Gelir durumu		
• Gelir giderden az	36	11.1
• Gelir gidere eşit	232	71.6
• Gelir giderden fazla	56	17.3
Kiminle yaşadığı		
• Akraba yanı	6	1.9
• Ailemle birlikte	246	75.9
• Yalnız evde	16	4.9
• Arkadaşlarla evde	17	5.2
• Yurtta	39	12
Çalışma durumu		
• Çalışıyorum	61	18.8
• Çalışmıyorum	263	81.2
Sağlık güvencesi		
• Var	269	83
• Yok	55	17
Kronik hastalık		
• Var	20	6.2
• Yok	304	93.8
Hemşirelik mesleğini isteyerek seçme durumu		
• Evet	279	86.1
• Hayır	45	13.9

\bar{X} : ortalama, $\pm ss$: standart sapma, min: minimum, maks: maximum

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı (devamı)

Kendisine COVID-19 pozitif tanısı konma durumu		
• COVID-19 tanısı konulmayan	322	99.4
• COVID-19 tanısı konulan	2	0.6
Ailesinden birine COVID-19 pozitif tanısı konma durumu		
• COVID-19 tanısı konulmayan	302	93.2
• COVID-19 tanısı konulan	22	6.8
Toplam	324	100

X: ortalama, ±ss: standart sapma, min: minimum, maks: maksimum

Öğrencilere kendilerine ve aile üyelerinden birine COVID-19 pozitif tanısının konma durumunu sorulduğunda %0.6'sı (n=2) kendisine, %6.8'i (n=22) ailesinden birisine COVID-19 pozitif tanısı konduğunu bildirdi.

Öğrencilerin uygulanan ölçeklerden aldıkları puanlar incelendiğinde; Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum puanının ortalama değerinin 170.8±16.1 olduğu belirlendi. Ölçeğin toplamından ve alt boyutlarından alınan puanlar değerlendirildiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin hemşirelik mesleğine yönelik olumlu tutum sergiledikleri saptandı (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin COVID-19 Korkusu Ölçeği, Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları Puanlarının Dağılımı

	n	X	±SS	Medyan	Min	Max
COVID-19 Korkusu	324	19.0	6.3	19	7	35
Hemşirelik Mesleğinin Özellikleri	324	82.7	7.9	85	18	90
Hemşirelik Mesleğini Tercih Etme Durumu	324	53.08	8.3	55	13	65
Hemşirelik Mesleğinin Genel Durumuna Yönelik Tutum	324	35.08	3.2	36	9	45
Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum (Toplam Puan)	324	170.8	16.1	175	40	200

X: ortalama, ±ss: standart sapma

Öğrencilerin kişisel özelliklerinin hemşirelik mesleğine yönelik tutum ile ilişkisi incelendiğinde; kadın öğrencilerin HMYTÖ hemşirelik mesleğinin özellikleri alt boyutu puan ortalamasının anlamlı olarak daha yüksek olduğu (p=0.04), geliri gidere eşit olan öğrencilerin hemşirelik mesleğini tercih etme düzeyinin daha yüksek olduğu (p=0.03); 4. sınıf öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla hemşirelik mesleğini tercih etme (p=0.001), hemşirelik mesleğinin genel durumuna yönelik tutum (p=0.007) ve hemşirelik mesleğine yönelik tutum (p=0.001) düzeylerinin anlamlı düzeyde daha düşük olduğu; mesleği isteyerek seçen öğrencilerin HMYTÖ alt boyutlarından hemşirelik mesleğinin özellikleri

(p=0.008), hemşirelik mesleğini tercih etme (p=0.001) ve hemşirelik mesleğine yönelik tutum (p<0.001) düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu bulundu (Tablo 3). Medeni durum, yaşanan yer, çalışma durumu, sağlık güvencesi olma, kronik hastalığı olma, mesleğini isteyerek seçme, kendisine ve aile üyesine Covid-19 pozitif tanısı konma durumu ile hemşirelik mesleğine yönelik tutum arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı saptandı (p>0.05) (Tablo 3).

COVID-19 Korkusu Ölçeği'nden alınan puanlar incelendiğinde COVID-19 korkusu puanı ortalama değeri 19±6.3 olarak orta düzeyde bulundu. Öğrencilerin kişisel özelliklerinin COVID-19 salgını korku düzeyi ile ilişkisi incelendiğinde; kadın öğrencilerin (p=0.02), çalışmayan öğrencilerin (p=0.03), hemşirelik mesleğini isteyerek seçen öğrencilerin (p=0.02) ve COVID-19 pozitif tanısı alan öğrencilerin (p=0.02) korku düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı. Eğitim yılı, medeni durum, gelir durumu, yaşanan yer, sağlık güvencesi olma, kronik hastalığı olma ve aile üyesine COVID-19 pozitif tanısı konma durumu ile COVID-19 korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptandı (p>0.05) (Tablo 3). Öğrencilerin Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği ve alt boyutları ile COVID-19 Korkusu Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki ilişki incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlendi (r:0.008, p>0.05) (Tablo 4).

Tablo 3. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerinin COVID-19 Korkusu ve Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutumla İlişkisi ve Ölçek Puanlarının Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı

Kişisel Özellikler	COVID-19 Korkusu	Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum	Hemşirelik Mesleğinin Özellikleri	Hemşirelik Mesleğini Tercih Etme	Hemşirelik Mesleğinin Genel Durumuna Yönelik Tutum
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$
Cinsiyet					
Kadın	19.4 ± 6.3	171.7 ± 15.4	83.2 ± 7.4	53.4 ± 8.5	35.1 ± 3.1
Erkek	17.8 ± 6.5	168.1 ± 18.5	81.02 ± 9.5	52.1 ± 7.8	34.9 ± 3.9
p	0.02	0.10	0.04	0.14	0.58
Z	-2.20	-1.6	-2.0	-1.4	-0.5
Sınıf					
1.Sınıf	20.3 ± 6.2	171.2 ± 16.7	81.5 ± 8.0	54.9 ± 7.8	34.7 ± 3.4
2.Sınıf	18.1 ± 6.5	174.7 ± 15.0	83.5 ± 6.9	55.2 ± 7.9	35.9 ± 3.2
3.Sınıf	19.8 ± 5.8	173.0 ± 12.9	83.8 ± 6.0	53.8 ± 7.4	35.3 ± 2.6
4.Sınıf	18.4 ± 6.4	165.8 ± 17.8	81.7 ± 9.8	49.7 ± 8.5	34.3 ± 3.5
p	0.12	0.001	0.2	0.001	0.007
χ^2	5.7	18.1	3.8	25.9	12.1
Medeni Durum					
Evli	20.6 ± 6.5	177.1 ± 13.9	85.5 ± 4.7	55.8 ± 8.5	35.8 ± 2.5
Bekar	19.0 ± 6.3	170.7 ± 16.2	82.6 ± 8.0	53.0 ± 8.3	35.0 ± 3.2
p	0.57	0.35	0.57	0.40	0.79
Z	-0.5	-0.9	-0.5	-0.8	-0.2
Gelir Durumu					
Gelir giderden az	19.2 ± 7.9	168.9 ± 18.3	83.7 ± 9.8	50.5 ± 8.2	34.6 ± 3.8
Gelir gidere eşit	19.4 ± 6.0	171.5 ± 15.4	82.5 ± 7.3	53.8 ± 8.0	35.1 ± 3.0
Gelir giderden fazla	17.7 ± 6.6	169.5 ± 17.8	82.7 ± 9.1	51.6 ± 9.0	35.1 ± 3.7
p	0.31	0.45	0.15	0.03	0.81
χ^2	2.3	1.5	3.7	6.9	0.3
Yaşadığı yer					
Ailemle birlikte	19.0 ± 6.3	171.3 ± 15.6	83.1 ± 7.6	53.0 ± 8.2	35.0 ± 3.1
Yalnız evde	20.7 ± 6.2	176.3 ± 13.8	83.1 ± 7.0	57.2 ± 6.2	35.9 ± 3.7
Arkadaşlarla evde	16.1 ± 6.4	170.7 ± 18.3	83.8 ± 7.7	51.0 ± 10.3	35.7 ± 3.5
Yurtta	20.3 ± 6.6	167.9 ± 17.0	80.4 ± 9.1	52.6 ± 7.7	34.9 ± 2.7
Akraba yanı	18.6 ± 5.4	157.5 ± 24.1	73.3 ± 11.2	51.5 ± 11.0	32.6 ± 6.1
p	0.25	0.17	0.08	0.34	0.34
χ^2	5.3	6.3	8.3	4.4	4.5
Çalışma Durumu					
Çalışıyor	17.4 ± 6.5	169.7 ± 18.8	82.6 ± 10.1	52.3 ± 8.3	34.7 ± 3.8
Çalışmıyor	19.4 ± 6.2	171.1 ± 15.5	82.7 ± 7.4	53.2 ± 8.3	35.1 ± 3.1
p	0.03	0.8	0.6	0.3	0.8
Z	-2.1	-0.2	-0.4	-0.8	-0.1
Sağlık Güvencesi					
Var	19.2 ± 6.3	170.8 ± 15.5	82.7 ± 7.6	52.9 ± 8.2	35.1 ± 3.1
Yok	18.4 ± 6.6	170.7 ± 19.0	82.3 ± 9.5	53.6 ± 8.5	34.7 ± 4.0
p	0.4	0.4	0.5	0.5	0.6
Z	-0.5	-0.6	-0.5	-0.7	-0.4

Tablo 3. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerinin COVID-19 Korkusu ve Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutumla İlişkisi ve Ölçek Puanlarının Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı (devamı)

Kişisel Özellikler	COVID-19 Korkusu	Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum	Hemşirelik Mesleğinin Özellikleri	Hemşirelik Mesleğini Tercih Etme	Hemşirelik Mesleğinin Genel Durumuna Yönelik Tutum
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$
Kronik Hastalık					
Var	21.4 ± 7.9	168.2 ± 13.3	84.0 ± 5.1	49.2 ± 9.3	34.9 ± 1.9
Yok	18.9 ± 6.2	171.0 ± 16.3	82.6 ± 8.1	53.3 ± 8.2	35.0 ± 3.3
p	0.2	0.1	0.8	0.4	0.4
Z	-1.2	-1.3	-0.1	-1.9	-0.7
Hemşirelik mesleğini isteyerek seçme durumu					
Evet	18.7 ± 6.3	173 ± 15.4	83.0 ± 7.8	54.7 ± 7.3	35.1 ± 3.3
Hayır	20.9 ± 6.0	157.6 ± 14.3	80.3 ± 8.2	42.8 ± 6.6	34.4 ± 3.0
p	0.02	0.001	0.008	0.001	0.1
Z	-2.2	-6.3	-2.6	-8.1	-1.5
Kendisine COVID-19 pozitif tanısı konma durumu					
Evet	30.5 ± 2.1	159.5 ± 10.6	80.5 ± 6.3	43 ± 4.2	36 ± 0.0
Hayır	19.0 ± 6.3	170.9 ± 16.1	82.7 ± 8.0	53.1 ± 8.3	35.0 ± 3.2
p	0.02	0.1	0.3	0.08	0.8
Z	-2.2	-1.3	-0.9	-1.7	-0.2
Aile üyesine COVID-19 pozitif tanısı konma durumu					
Evet	19.7 ± 6.6	172.9 ± 11.6	84.2 ± 6.0	52.7 ± 7.4	35.9 ± 1.9
Hayır	19.0 ± 6.3	170.7 ± 16.4	82.5 ± 8.1	53.1 ± 8.3	35.0 ± 3.3
p	0.5	0.8	0.3	0.6	0.2
Z	-0.5	-0.1	-1.0	-0.4	-0.1

\bar{X} :ortalama, SS:standart sapma, Z:Mann Whitney U Testi, X^2 :Kruskal Walls H Testi

Tablo 4. Mesleki Tutumun COVID-19 Korku Düzeyi ile İlişkisi

	COVID-19 Korkusu	
	r_s	p
Hemşirelik Mesleğinin Özellikleri	0.009	0.87
Hemşirelik Mesleğini Tercih Etme Durumu	-0.039	0.48
Hemşirelik Mesleğinin Genel Durumuna Yönelik Tutum	0.058	0.29
Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum	0.008	0.89

Veriler Sperman's Rho testi ile analiz edilmiştir.

TARTIŞMA

COVID-19 tedavisinin ne zaman bulunacağı ve sürecin ne zaman sona ereceği gibi cevapları belli olmayan sorular, pandemi önlemleri kapsamındaki sosyal izolasyon sebebiyle kişilerarası ilişkilerde azalma ve mümkün olduğunca evde kalma önerileri bireylerin ruh sağlığını olumsuz etkiledi^{23,24}. Mevcut durumda kişiler enfekte olmaktan, ölmekten, sosyal olarak dışlanmaktan ve sevdiklerini kaybetmekten korktu⁷. Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerine COVID-19 salgınına yönelik korku düzeyini saptamak amacıyla COVID-19 Korkusu Ölçeği uygulandı ve öğrencilerin COVID-19 korkusu puanı ortalama değeri 19.0±6.3 bulundu. Literatürde aynı ölçek

kullanılarak yapılan çalışmalarda çeşitli sonuçlar mevcuttur. Türkiye' de hemşirelik bölümü öğrencileri ile yapılan kesitsel bir çalışmada COVID-19 korkusu puanı ortalama değeri 17.10 ± 6.49²⁵; başka bir hemşirelik fakültesinde yapılan çalışmada 18.95±7.00²⁶; Meksika'da hemşirelik öğrencileri ve yeni mezunlarla yapılan çalışmada ise 25.71±6.90 olarak belirtilmiştir²⁷. Çalışmaya katılan öğrencilerin korku düzeylerinin yüksek olmaması, öğrencilerin (%99.4) ve yakınlarının (%93.2) büyük çoğunluğunun COVID-19 pozitif tanısı almamış olmasından kaynaklanabilir. Çalışmada kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla COVID-19 korku düzeyi anlamlı derecede daha yüksek bulundu. Benzer olarak Meksika' da²⁷ ve İsrail' de²⁸ COVID-19

pandemisinde hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda; Rusya ve Belarus'ta okuyan üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada²⁹ da kadın öğrencilerin COVID-19 korku düzeyi anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Literatürde bu sonucu destekleyen birçok çalışma mevcuttur^{23,26,30-32}. Kadınların cinsiyet özelliklerinden dolayı erkeklere göre genellikle daha yüksek kaygı ve korku düzeylerine sahip olduğu bilinmektedir³³. Bu açıdan çalışmamız literatür bilgisi ile paralellik göstermektedir.

Çalışmada geliri giderinden fazla olan öğrencilerin daha düşük düzeyde korkuya sahip olduğu görüldü ancak anlamlı bir ilişki bulunmadı. Çin' de 7143 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada düzenli bir geliri olmayan öğrencilerin COVID-19 pandemisine ilişkin kaygı düzeyinin anlamlı olarak yüksek bulunduğu bildirilmiştir³⁴. Tıp öğrencileri ile yapılan bir araştırmada tedavi için gerekli ilaçları güçlükle ödeyebilecek öğrencilerin COVID-19 korku seviyesinin, ilaçları kolaylıkla ödeyebilecek öğrencilere kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu bildirilmiştir³⁰. Bu çalışmada gelir düzeyinin COVID-19 korku düzeyine anlamlı etkisinin olmaması, katılımcıların çoğunluğunun gelirinin gidere eşit (%71.6) ya da gelirinin giderinden fazla olması (%17.3) dolayısıyla herhangi bir sağlık sorununda tedaviye ulaşabilecek gelir düzeyine sahip olmalarından ya da ülkemizde COVID-19 tedavisine yönelik ilaçların hastalara ücretsiz olarak verilmesinden kaynaklanabilir.

Hemşireler enfeksiyonun önlenmesi ve kontrolünde, izolasyon uygulamalarında ve halk sağlığında her zaman önemli bir rol oynamıştır. COVID-19 pandemisinde hemşireler, görevleri sırasında hayatlarını riske atarak ön saflarda yer almaya devam etmektedir⁸. Çalışmada öğrencilerin hemşirelik mesleğine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla öğrencilere HMYTÖ uygulandı. Öğrencilerin ölçekten aldıkları puanın ortalama değeri 170.8±16.1 bulundu ve hemşirelik mesleğine yönelik olumlu tutum sergiledikleri saptandı. Seval ve Sönmez' in (2018) hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada³⁵ HMYTÖ ortalama puan değeri 148.81±21.66; Tarhan ve arkadaşlarının (2016) hemşireler ile yaptığı çalışmada³⁶ ise ölçekten alınan ortalama puan 159.27±18.57 bulunmuştur. Bu çalışmada öğrencilerin hemşirelik mesleğine yönelik olumlu tutum bulgusu literatür ile benzerlik göstermektedir. COVID-19 salgınında hemşirelerin büyük bir özveri ile çalışması, çalışmaya katılan öğrencilerin hemşireliğe ilişkin olumlu tutuma sahip olmasını sağlamış olabilir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin COVID-19 korkusu ile hemşirelik mesleğine yönelik tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadı. Bu çalışmanın sonuçlarından farklı olarak 270 hemşirelik öğrencisi ile aynı ölçekler kullanılarak yapılan başka bir çalışmada HMYTÖ toplam puan ortalaması ve COVID-19 Korkusu Ölçeği toplam puan ortalaması arasında negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır¹². Ayrıca öğrencilerin %47.8'nin kendisine veya birinci derece yakınına izolasyon önlemi uygulanmış olduğu bildirilmiştir¹². Bu çalışmada ise öğrencilerin % 0.6 'sı kendisine, %6.8'i aile üyelerinden birine COVID-19 pozitif tanısı koyulduğunu belirtti. COVID-19' dan birebir etkilenme durumundaki farklılıklar çalışma

sonuçların farklı çıkmasına sebep olmuş olabilir. 4. sınıf intörn hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ise pandemi kaynaklı kaygı yaşadığını belirten öğrencilerin Hemşirelik Mesleğine Yönelik İmaj Ölçeği puan ortalamalarının diğer öğrencilere kıyasla anlamlı derecede düşük olduğu saptanmıştır³⁷. Benzer olarak bu çalışmada 4.sınıf hemşirelik öğrencilerinin diğer öğrencilere kıyasla "hemşirelik mesleğine yönelik tutum" düzeylerinin anlamlı derecede düşük olduğu belirlendi. Son sınıf öğrencilerin diğer sınıflara kıyasla olumsuz tutuma sahip olması, mezuniyetin yaklaşması ile pandemi gibi olağanüstü bir halde çalışmaya başlayacaklarından duydukları kaygıdan kaynaklanabilir. Literatürde bu duruma ilişkin çıkarımımızı destekleyen bir çalışma bulundu. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin mezuniyet sonrası COVID-19 kliniklerinde çalışmaya ilişkin görüşlerinin değerlendirildiği bir çalışmada, COVID-19'un yüksek bulaş riskine sahip olduğu için öğrencilerin bir kısmında korkuya sebep olduğu belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin kendilerine veya ailesine zarar gelebileceğinden endişe ettikleri için COVID-19 kliniklerinde çalışmak istemedikleri saptanmıştır⁹.

Hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumları ile COVID-19 korkusu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada, çalışmaya katılan hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği puanları ile Hemşirelerin Bakım Verici Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır³⁸. Çalışmalar arasındaki farklılıklar, çalışmaların örneklemini oluşturan bireylerin pandemi sürecinden farklı etkilenmiş olmasından kaynaklanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma sonucunda çalışmaya katılan öğrencilerin COVID-19 salgınına ilişkin orta düzeyde korkuya sahip olduğu; COVID-19 korku düzeyinin cinsiyet, çalışma durumu, mesleği isteyerek seçme durumu ve kendisine COVID-19 pozitif tanısı konması ile ilişkili olduğu saptandı. Öğrencilerin hemşirelik mesleğine yönelik olumlu tutuma sahip olduğu; hemşirelik mesleğine yönelik tutumunun cinsiyet, eğitim yılı ve mesleği isteyerek seçme durumu ile ilişkili ve gelir durumunun mesleği tercih etme ile ilişkili olduğu belirlendi. Ayrıca öğrencilerin COVID-19 korkusu ile hemşireliğe ilişkin tutumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptandı.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Öğrencilerin COVID-19 pandemisinde yaşadığı korku, kaygı gibi duygudurumlarına yönelik üniversitelerin ilgili birimlerinin öğrencilere danışmanlık hizmetinin sağlanması ve sürdürülmesi
- Mesleği isteyerek seçmeyen öğrencilerin mesleki tutumlarının iyileşmesi ve çalışma hayatlarında başarılı olmaları amacıyla, eğitim sürecinde öğrencilere mesleği tanıtıcı ve sevdirci eğitimlerin planlanması
- Araştırmanın sınırlılıkları gözetilerek ve bu çalışmadan elde edilen sonuçlar dikkate alınarak konu ile ilgili geniş örnekleme çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

Etik Kurul Onayı (Kurul adı, tarih ve sayı no): Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. (Karar No:2020/07-01, Karar Tarihi: 26.06.2020)

Çıkar Çatışması: Bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Katılımcı Onamı: Öğrencilerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Yazar katkıları

Araştırma dizaynı: İY, GC

Veri toplama: İY

Literatür araştırması: İY

Makale yazımı: İY

Teşekkür: Yazarlar araştırmaya katılmayı kabul eden tüm öğrencilere teşekkürlerini sunar.

*Bu çalışma herhangi bir kongrede sözel/poster bildiri olarak sunulmamıştır.

Ethics Committee Approval: Approval was obtained from the Ethics Committee of Maltepe University (Decision number: 2020/07-01, Date: 26.06.2020).

Conflict of Interest: Not reported.

Funding: None.

Exhibitor Consent: Informed consent was obtained from students.

Author contributions

Study design: İY, GC

Data collection: İY

Literature search: İY

Drafting manuscript: İY

Acknowledgement: We would like to thank all nursing students who approved to participate in the study.

* This study has not been presented as an oral/poster presentation at any congress.

KAYNAKLAR

- Ahn DG, Shin HJ, Kim MH, Lee S, Kim HS, Myoung J, et al. Current Status of Epidemiology, Diagnosis, Therapeutics, and Vaccines for Novel Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). *J Microbiol Biotechnol.* 2020;30(3):313-24.
- Satici B, Gocet-Tekin E, Deniz ME, Satici SA. Adaptation of the Fear of COVID-19 Scale: Its Association with Psychological Distress and Life Satisfaction in Turkey. *Int J Ment Health Addict.* 2021;19(6):1980-8.
- Hiçdurmaz D, Üzar-Özçetin YS. COVID-19 Pandemisinde Ön Safta Çalışan Hemşirelerin Ruhsal Sağlığının Korunması ve Ruhsal Travmanın Önlenmesi. *HUHEMFAD.* 2020;7(Özel Sayı):1-7.
- Maben J, Bridges J. Covid-19: Supporting nurses' psychological and mental health. *J Clin Nurs.* 2020;29(15-16):2742-50.
- Akın Palandöken E. COVID-19 Pandemisi ve Hemşireler için Etik Sorunlar. *İKÜSBFD.* 2020;5(2):139-42.
- Greenberg N, Docherty M, Gnanapragasam S, Wessely S. Managing mental health challenges faced by healthcare workers during covid-19 pandemic. *BMJ.* 2020;368:m1211.
- Adhanom Ghebreyesus T. Addressing mental health needs: an integral part of COVID-19 response. *World Psychiatry.* 2020;19(2):129-30.
- Smith GD, Ng F, Ho Cheung Li W. COVID-19: Emerging compassion, courage and resilience in the face of misinformation and adversity. *J Clin Nurs.* 2020;29(9-10):1425-8.
- Tura İ, Erden S. Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Mezuniyet Sonrası Covid-19 Kliniklerinde Çalışmaya İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Çalışma. *Hemşirelik Bilimi Dergisi.* 2022;5(3):149-57.
- Kürtüncü M, Kurt A. Covid-19 Pandemisi Döneminde Hemşirelik Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Konusunda Yaşadıkları Sorunlar. *ASEAD.* 2020;7(5):66-77.
- Aslan H, Pekince H. Nursing students' views on the COVID-19 pandemic and their perceived stress levels. *Perspect Psychiatr Care.* 2021;57(2):695-01.
- Çalışkan E, Kargin M, Ersöğütçü F. Hemşirelik Öğrencilerinde Covid-19 Korkusu ile Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Arasındaki İlişki. *STED.* 2021;30(3):170-80.
- Bilika Ö, Kankaya EA, Durmaz Edeer A. Hemşirelik Öğrencilerindeki Koronavirüs Korkusunun Öğrenme ve Ders Çalışma Yaklaşımlarına Etkisinin İncelenmesi: Tanımlayıcı Bir Araştırma. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci.* 2022;14(4):1079-89.
- Öğrencilere Yönelik Psikososyal Destek "Pandemi Döneminde Varoluşsal Kaygılar" Konulu Seminer [İnternet]. 2020 [Erişim Tarihi 03.03.2023]. Erişim adresi: <https://www.nevsehir.edu.tr/tr/25169>
- Psikolojik Destek Hizmeti [İnternet].2021 [Erişim Tarihi 03.03.2023]. Erişim adresi: <http://www.covid-19.yildiz.edu.tr/sayfa/63>
- Atasoy I, Ermin C. Hemşirelik ve ebellek öğrencilerinin mesleklerine bakış açısının incelenmesi. *DÜ Sağlık Bil Enst Derg.* 2016;6(2):83-91.
- Merih DY, Arslan H. Hemşire ve ebelerin mesleki bilinç-örgütlenmeye yönelik görüşlerinin ve iş doyumlarının belirlenmesi. *HEAD.* 2012;9(3):40-6.
- Semerci N, Semerci Ç. Türkiye'de öğretmenlik tutumları. *F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi.* 2004;14(1):137-46.
- Zencir G, Eşer İ. Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik mesleğine yönelik tutumları ile hemşirelik tercihi arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *DEUHFED.* 2016;9(2):30-7.
- Yüküm BN, Öztürk Turgut E. Pandemi Döneminde Hemşirelik Öğrencilerinin Mesleki Güdülenmesi. *HUHEMFAD.* 2022;9(3):247-53.
- Ahorsu DK, Lin CY, Imani V, Saffari M, Griffiths MD, Pakpour AH. The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation. *Int J Ment Health Addict.* 2022;20(3):1537-45.
- İpek Çoban G, Kaşıkçı M. Development of the Attitude Scale for Nursing Profession. *Int. J. Nurs. Pract.* 2011;17:518-24.
- Özdin S, Bayrak Özdin Ş. Levels and predictors of anxiety, depression and health anxiety during COVID-19 pandemic in Turkish society: The importance of gender. *Int J Soc Psychiatry.* 2020;66(5):504-11.
- Doğan MM, Düzel B. Covid-19 Özelinde Korku-Kayıgı Düzeyleri. *Turkish Studies (Elektronik).* 2020; 15(4):739-52.

25. Yeşiltepe A, Aslan S, Bulbuloglu S. Investigation of perceived fear of COVID-19 and vaccine hesitancy in nursing students. *Hum Vaccin Immunother.* 2021;17(12):5030-37.
26. Kuru Alici N, Ozturk Copur E. Anxiety and fear of COVID-19 among nursing students during the COVID-19 pandemic: A descriptive correlation study. *Perspect Psychiatr Care.* 2022;58(1):141-8.
27. Medina Fernández IA, Carreño Moreno S, Chaparro Díaz L, Gallegos-Torres RM, Medina Fernández JA, Hernández Martínez EK. Fear, Stress, and Knowledge regarding COVID-19 in Nursing Students and Recent Graduates in Mexico. *Invest Educ Enferm.* 2021;39(1):e05.
28. Savitsky B, Findling Y, Erel A, Hendel T. Anxiety and coping strategies among nursing students during the covid-19 pandemic. *Nurse Educ Pract.* 2020;46:102809.
29. Gritsenko V, Skugarevsky O, Konstantinov V, Khamenka N, Marinova T, Reznik A, et al. COVID 19 Fear, Stress, Anxiety, and Substance Use Among Russian and Belarusian University Students. *Int J Ment Health Addict.* 2021;19(6):2362-68.
30. Nguyen HT, Do BN, Pham KM, Kim GB, Dam HTB, Nguyen TT, et al. Fear of COVID-19 Scale-Associations of Its Scores with Health Literacy and Health-Related Behaviors among Medical Students. *Int J Environ Res Public Health.* 2020;17(11):4164.
31. Reznik A, Gritsenko V, Konstantinov V, Khamenka N, Isralowitz R. COVID-19 Fear in Eastern Europe: Validation of the Fear of COVID-19 Scale. *Int J Ment Health Addict.* 2021;19(5):1903-8.
32. Alsolais A, Alquwez N, Alotaibi KA, Alqarni AS, Almalki M, Alsolami F, et al. Risk perceptions, fear, depression, anxiety, stress and coping among Saudi nursing students during the COVID-19 pandemic. *J Ment Health.* 2021;30(2):194-01.
33. Altemus M, Sarvaiya N, Neill Epperson C. Sex differences in anxiety and depression clinical perspectives. *Front Neuroendocrinol.* 2014;35(3):320-30.
34. Cao W, Fang Z, Hou G, Han M, Xu X, Dong J, et al. The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Res.* 2020;287:112934.
35. Seval M, Sönmez M. Hemşirelik öğrencilerinin mesleğe yönelik tutumları ve imaj algıları arasındaki ilişki. *SAK.* 2020;5(1):s.19-35.
36. Tarhan G, Kılıç D, Yıldız E. Hemşirelerin mesleğe yönelik tutumları ile mesleki profesyonellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gülhane Tıp Derg.* 2016;58(4):411-6.
37. Dost A, Aslan Huyar D, Tunçay HB. COVID-19 Pandemisi Döneminde İntörn Hemşirelerin Mesleki İmaj Algılarının İncelenmesi. *IGUSABDER.* 2021;(14):270-84.
38. Kaplan E, Aktaş MC, Kaya H. COVID-19 pandemi korkusu ile hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *SBHD.* 2021;3(3):135-40.